

Forgács Tamás

Egy új német nyelvű magyar grammatika és haszna a magyar mint idegen nyelv oktatásában*

1. Azt, hogy egy kis nemzet számára mennyire fontos saját nyelvének és kultúrájának a külfölddel, a szélesebb világgal való megismertetése, nem kell bizonygatni. A magyar nyelv esetében talán különösen nem, hiszen sokan írtak már – nem kevés nemzeti büszkeséggel – arról, milyen nagyszerű teljesítmény az, hogy ennek a viszonylag kis lélekszámú népnek a nyelve Közép-Európában, számos indoeurópai nyelvtől körülveve immár több mint egy évezreden át meg tudta őrizni eredeti finnugor jellegét. Éppen ez az a körülmény, amelynek folytán a magyar nyelvre a világban sok helyen mint valami „egzotikus” nyelvre tekintenek, amely azonban számos valóban egzotikus, pl. indián nyelvvel szemben hosszú írásbeliséggel rendelkezik, ennek folytán nyelvészetileg sokkal jobban vizsgálható, hiszen nemcsak szinkrón állapota írható le, hanem történeti fejlődése, a benne végbement hang-, alak-, mondat- és jelentéstörténeti változások is. Emiatt a magyar nyelv iránt külföldön korántsem csak a diaszpórában élő magyarok körében van érdeklődés, hanem – egyre növekvő – érdeklődés tapasztalható az általános nyelvészet művelői között is, hiszen számukra a magyar – amely jellegében eltér a nagy, ennél fogva az általános nyelvészek által jobban ismert, ezért tüzetesen leírt világnyelvektől – számtalan olyan információval szolgálhat, amelyek a nyelvtipológiai, illetve univerzálé-kutatások szemszögéből fontosak lehetnek. Ebből fakadóan növekvő igény mutatkozik a magyar mint idegen nyelv tanulása iránt, valamint olyan nyelv-, de főképp nyelv-tankönyvek iránt, amelyekből a magyar nyelvet bizonyos fokon el lehet sajátítani, de legalábbis annak felépítésére, strukturális jellemzőire vonatkozó információkhoz hozzá lehet jutni.

Ennek ellenére mind a mai napig meglehetősen szűkében vagyunk a magyar nyelvet idegen, főképp valamilyen világnyelven bemutató nyelvtanoknak. Léteznek ugyan ilyen leírások, de azok legtöbbször meglehetősen régi (pl. Hall: *Hungarian Grammar: Supplement to Lg. Vol. 20.* [Baltimore 1944]; Sauvageot: *Esquisse de la langue hongroise* [Paris 1951]; Majtyinszkaja: *Vengerszkij jazük* I-III. [Moszkva 1955, 1959, 1960]). Ami a német nyelven írott grammatikákat illeti, ott sem sokkal

* A XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (Szeged, 2002. március 27–29.) *Magyar mint idegen nyelv* szekciójában tartott előadás írott szövegváltozata

jobb a helyzet, pedig a német a finnugrisztika első számú tudományos közvetítőnyelvének számít mind a mai napig, tehát a finnugor nyelveket érintő kutatások tekintetében sem mindegy, vannak-e a magyarról grammatikai leírások németül. Persze léteznek ilyen munkák, de Simonyi *Die ungarische Sprache* című monográfiája (Strassburg 1907) már csaknem egy évszázada született a nyelvészeti kutatások akkori színvonalán, s bár időközben több ilyen nyelvtan is napvilágot látott (pl. Lotz: *Das ungarische Sprachsystem* [Stockholm 1939]; Szent-Iványi: *Der ungarische Sprachbau* [Berlin 1964], valamint Tompa József nyelvtanai: *Ungarische Grammatik* [Budapest 1968] és *Kleine ungarische Grammatik* [Budapest 1972]), mindegyikük már kissé idejétmúltnak tekinthető. Ez nem is véletlen, hiszen Tompa nyelvtanai is – bár még ezek a legfiatalabbak a sorban – már harminc éve születtek, s a nagy akadémiai nyelvtan (*A mai magyar nyelv rendszere I-II*. Budapest, 1961–1962) eredményeinek az összefoglalását és németre való átültetését jelentik. Ráadásul – főként a részletesebb – néhol elég szerencsétlen tipográfiai megoldásaik miatt nem kifejezetten „felhasználóbarátak”, tetejébe a példaanyaguk is meglehetősen elavult, s végül, de nem utolsósorban már nincsenek is könyvtári forgalomban.

Nemrégiben megjelent ugyan egy újabb német nyelvű magyar nyelvtan (Keresztes László: *Praktische ungarische Grammatik* [Debrecen 1999]), ez azonban nem eléggé részletes. A Tompa-féle nyelvtanok megjelenése óta ráadásul a magyar nyelv leírásának módszerei is sokat fejlődtek, nem utolsósorban a strukturalista és generatív irányzatok módszereinek és eredményeinek a magyarra való alkalmazásával. Nem véletlen, hogy a számtalan tanulmányon és részmonográfián kívül az utóbbi időben az MTA Nyelvtudományi Intézetében elkészült két nagyobb nyelvtani monográfia mindegyike (azaz a *A magyar nyelv történeti nyelvtana* és a *Strukturális magyar nyelvtan* is) éppúgy igyekszik beépíteni ezeket az újabb eredményeket a saját nyelvleíró módszertanába, mint az egyetemi oktatás számára született két újabb összefoglalás, így az elméleti nyelvészet újabb eredményeit az oktatás számára „fogyaszthatóbb” formába öntő *Új magyar nyelvtan* (Budapest 1998), illetve a megújult hagyományos nyelvtan eredményeit tankönyvvé ötvöző *Magyar Grammatika* (Budapest 2000).

Mindez együtt azt jelenti, hogy valóban sok olyan ismeret halmozódott fel az utóbbi harminc évben a magyar nyelvről, amelyeknek magyarul már szintézisei is születtek, ám ezek a magyarul nem tudó, de érdeklődő külföldiek számára egyelőre – leszámítva egyes részterületek angol nyelvű monográfiáit – nem hozzáférhetőek. Az említett monográfiák viszont tudományos jellegüknél fogva nem alkalmasak a nyelvet tanulni vágyó külföldiek orientálására. Ebből következik, hogy komoly szükség van olyan magyar nyelvtanok elkészítésére, amelyek nem egy akadémiai nyelvtan teljességre törekvő részletességével lépnek fel, hanem inkább a magyart mint idegen nyelvet tanuló külföldiek igényeit tartják szem előtt. A didaktikus szem-

pontok mellett azonban jó, ha egy ilyen munka nem feledkezik meg a magyar nyelvhez a finnugrisztika, illetve az általános nyelvészet oldaláról közelítő nyelvészekről sem, s legalább jegyzetben olyan megjegyzéseket is közöl, amelyek ugyan a nyelvtanulóknak is fontosak lehetnek (hiszen bizonyos szabálytalanságok, kivételnek értékelhető jelenségek gyakran éppen a nyelvtípusból vagy a nyelv történeti fejlődéséből magyarázhatók meg), még fontosabbak azonban a magyarhoz a nyelvész szemszögéből közelítő olvasó számára.

Egy ilyen, az utóbbi harminc év nyelvészeti kutatásának főbb eredményeit is feldolgozó nyelvtan megírására kért fel még 1997-ben a bécsi Edition Praesens Wissenschaftsverlag vezetője, akinek szándékában állt kiadni egy német nyelven írott magyar és finn nyelvtant. A munkához kértem 1997-ben az OTKA támogatását is (T 025340 nyilvántartási számon el is nyertem), abban a hitben, hogy egy olyan ügyhöz kérem a hozzájárulást, amely nemcsak a magyar nyelvészet, de ugyanannyira a hungarológia, ezáltal az ország külföldi ismertsége szempontjából is fontos.

A projekt során megszületett 456 oldal terjedelmű könyv (Forgács Tamás: *Ungarische Grammatik*. Wien 2001. Edition Praesens; ISBN 3-7069-0107-2) első-sorban két olvasói körnek készült. Főként azoknak a magyarul tanulni szándékozó külföldieknek akar a segítségére lenni, akik a különböző nyelvi kurzusokon elsajátított nyelvi tudásukon kívül nyelvünknek, ennek a sokak számára oly szokatlan uráli (finnugor) nyelvnek a rendszere, azaz annak grammatikai kategóriái, szóképzési mechanizmusai stb. iránt is érdeklődnek. Másrésztől azonban olyanoknak is készült, akik a könyvben nyelvtudományi, főként általános nyelvészeti, nyelvtipológiai stb. kutatásaik számára keresnek nyelvi példaanyagot, illetve információkat.

2. A célom az volt, hogy egy olyan nyelvtant készítek, amely viszonylag részletes, de a bécsi kiadó igényei szerint kellően didaktikus is, azaz megfelel mindkét fent említett olvasói célcsoport igényeinek (a hangsúly természetesen inkább a szélesebb közönség, azaz a magyart idegen nyelvként tanulók igényeire helyeződött). Ezzel magyarázható, hogy a modern elméleti nyelvészet bizonyos eredményei nem kaptak helyet a könyvben, mert elvont, elméleti jellegüknél fogva kevésbé alkalmasak a nyelvoktatás céljaira. Ezek azonban részben úgyis idegen nyelvű publikációk formájában láttak napvilágot, ezért az érdeklődő általános nyelvész szakemberek számára könnyebben elérhetők: forrásként könyvem bevezetőjében fel is hívtam a figyelmet az *Új magyar nyelvtan* végén található bibliográfiai válogatásra.

Az általam készített grammatika ennél fogva inkább a megújult hagyományos nyelvtan eredményeire épít, de felhasználja az elméleti nyelvészetnek számos, a nyelvoktatásban jól hasznosítható eredményét is, emellett minél inkább igyekszik figyelembe venni az idegennyelv-oktatás didaktikai szempontjait is. Ebből fakadóan az egyes fejezetek hossza is lényegesen eltér – ebben a vonatkozásban azt tartottam szem előtt, hogy a két nyelv között az adott nyelvtani részrendszer vonatko-

zásában mennyire nagyok az eltérések, mennyire van szükség az adott jelenség bővebb bemutatására. Ami tehát a két nyelvben közös vagy nagyon hasonló, azt csak röviden tárgyaltam, ami viszont jelentősen különbözik, azt részletesen, tüzetes nyelvi összevetéssel szemléltettem.

A magyar nyelv teljes leírása természetesen még egy viszonylag részletes munkában sem végezhető el: egy minden tekintetben egyformán mélyreható vizsgálattól éppen a didaktikus szempontok miatt tartózkodtam, hogy ne vonjam el az olvasók figyelmét a nyelv használata szempontjából igazán fontos tények megismerésétől. Ezért például a különböző nyelvészeti alapfogalmak (fonéma, morféma stb.) tárgyalását is igyekeztem annyira rövidre fogni, amennyire csak a magyar nyelvnek az indoeurópai nyelvekétől eltérő egyes vonásai és a velük kapcsolatos nyelvészeti viták ismeretének szükségessége ezt megengedte.

3. A könyv felépítése a hagyományos nyelvtanok szerkezetét követi. A bevezető fejezetben röviden kitérek a magyar nyelv rokonságára és rövid történetére, ezt – a későbbiekhez való „kedvcsinálóként” – néhány olyan rövid kontrasztív egybevetés követi, amely a magyar nyelvnek a némettel való egyezéseire mutat rá, és azt igyekszik bizonyítani, hogy a magyar nyelv nehezen tanulható voltárról való sztereotípiá nem teljesen helytálló (de az igazság kedvéért azért rámutatok a magyar nyelvnek az indoeurópai nyelvektől leginkább eltérő, s ezzel a nyelv tanulást nehezítő jellegzetességeire is). Így például felhívom a figyelmet arra, hogy a magyarban nincs nyelvtani nem, csak kétféle névelő van, azok használata pedig mindössze hangtani kötöttségű; szókincsünkben számos német eredetű jövevényszó, illetve nemzetközi szó található, amelyek jelentősen könnyíthetik a nyelv elsajátítást.

A könyv következő fejezetei a magyar nyelv egyes részrendszereit mutatják be a fonéma-rendszertől a mondatig.

A hangtani fejezetben szólok a magyar magán- és mássalhangzórendszer bemutatásán túl a beszédhangok morfológiai szempontból releváns jellegzetességeiről, illetve a hangkapcsolódási törvényszerűségekről (magánhangzó-harmónia, mássalhangzó-törvények stb.). A hangrendszer bemutatása során táblázatszerűen megadom az illető hang írásjegyén kívül annak nevét, az APhI-átírás szerinti jelét és egy-egy német (ha az illető hang a németben teljesen hiányzik, akkor más idegen) nyelvi példán keresztül utalok a kiejtésre is, pl. (28-9. o.):

Buchstabe	Name des Buchstabens	Transskription (APhI)	Beispielwörter
a, A	a	ɐ	<i>alma</i> (Apfel), vgl. engl. <i>what</i>
á, Á	á	a:	<i>álm</i> (Schlaf); vgl. <i>Haar, lesbar</i>
b, B	bé	b	<i>baba</i> (Puppe); vgl. <i>Berg, baden</i>
c, C	cé	ts	<i>cica</i> (Katze); vgl. <i>c</i> in <i>Cäsar</i> , <i>z</i> in <i>Zug</i> und <i>ts</i> in <i>bereits</i>

cs, Cs	csé	tʃ	<i>császár</i> (Kaiser); vgl. <i>tsch</i> in <i>tschechisch</i> ; <i>ch</i> in <i>Couch</i> ; <i>tch</i> in <i>Ketchup</i>
d, D	dé	d	<i>dugó</i> (Korken); vgl. <i>dänisch</i> , <i>du</i>
dz, Dz	dzé	dz	<i>bodza</i> (Holunder); vgl. <i>Schewardnadze</i>
dzs, Dzs	dzsé	dʒ	<i>dzsem</i> (Konfitüre); vgl. <i>j</i> in engl. <i>Jim</i> , <i>John</i> , <i>g</i> in engl. <i>Gin</i> bzw. <i>gi-</i> in ital. <i>Giovanni</i> , <i>Giuseppe</i>

A hangok táblázatszerű bemutatása után további megjegyzéseket közlök a kiejtéssel kapcsolatban, amelyek kontrasztív alapon a magyar kiejtésnek a némettől való eltéréseire hívják fel a figyelmet, pl. (35. o.):

2.3. Das Konsonantensystem des Ungarischen

Das phonetische System der ungarischen Konsonanten kann folgendermaßen dargestellt werden:

Artikulationsweise	Obstruenten						Sonoranten	
	Explosivlaute		Frikative		Affrikaten		Nasale	Sonstige
Labiale	p	b	f	v			m	
Dentale	t	d	sz	z	c	(dz)	n	l r
Palatale	ty	gy	s	zs	cs	dzs	ny	j (ly)
Velare	k	g	h					
	stimml.	stimmh.	stimml.	stimmh.	stimml.	stimmh.		
	Beteiligung der Stimmbänder an der Bildung							

Bemerkungen zur Aussprache

Die Konsonanten *b*, *d* und *g* werden im Ungarischen auch im Wort- und Silbenauslaut stimmhaft gesprochen, z. B. in *láb* 'Fuß', *nád* 'Schilf' und *jég* 'Eis'. Genauso wird auch *hatig* 'bis sechs (Uhr)' als *hɛtig* und nicht als *hɛtiç* ausgesprochen.

Die Konsonanten *p*, *t* und *k* sind im Ungarischen stimmlos, aber immer – also auch im Anlaut – unbehaucht, so z. B. in *pad* 'Bank', *tó* 'See' und *kád* 'Badewanne'.

Das ungarische *r* ist immer Zungenspitzen-*r*, sogar im Auslaut wird er klar artikuliert, so z. B. in *bár* 'Bar', dessen Aussprache nicht – wie im Deutschen – [ba:ʁ] ist, sondern [ba:r].

Im *gy*, *ty* und im *ny* sind *d* und *j*, *t* und *j* bzw. *n* und *j* zu einem neuen Verschlusslaut verschmolzen, bei ihrer Bildung dürfen daher *d* und *j*, *t* und *j* bzw. *n* und *j* keinesfalls getrennt werden (s. die Beispielwörter in der Tabelle unter Punkt 38., vgl. auch Punkt 16).

A következő fejezet vázlatosan bemutatja a magyar nyelv legfőbb morfémátípusait és ezek kapcsolódásának, sorrendiségének törvényeit: részletes leírásukra a következő fejezetben kerül sor, amely a szófajokat és használatuk morfológiai, szemantikai és szintaktikai szabályait tárja az olvasó elé. Ennek során tüzetes leírást adok a magyar nyelv morfológiai rendszeréről, a szótövek és a hozzájuk járuló szuffixumok kapcsolódási szabályairól: különösen behatóan tárgyalom a szintaktikai szempontból releváns flexiós sorokat ill. a mondatalkotás szabályait. Lássunk erről is egy rövid példát (66. o.)!

3.5. Überblick über die Wortstruktur der einzelnen Wortarten

Struktur der Verben

(Verbalpräfix)	Stamm	(Derivativsuffix)	Tempus/Moduszeichen	Personalsuffix	
(<i>meg-</i>)	-néz-	(<i>-het-</i>)	<i>-né-</i>	<i>-m</i>	ich könnte es anschauen
(<i>el-</i>)	-ad-	(<i>-ogat</i>)	<i>-t-</i>	<i>-a</i>	er hat sie (nach und nach) verkauft

Wie aus dem Schema ersichtlich, ist in jeder Verbform das Vorhandensein des Stammes, des Tempus-/Moduszeichens und des Personalsuffixes obligatorisch. Dagegen ist das Erscheinen von Präfixen bzw. Ableitungssuffixen fakultativ. Es sind auch mehrere Derivativsuffixe in einer Verbform möglich (z. B. *néz-egyet-het*, *mosakod-hat*), von den obligatorischen Elementen und den Präfixen steht jedoch immer nur eins im Verb.

Tempus- und Moduszeichen schließen einander gegenseitig in positiver Form aus, das eine erscheint also immer als Nullsuffix \emptyset (vgl. auch Punkt 91). Im Konditional Perfekt könnte man jedoch gewissermaßen behaupten, dass beide Zeichen in positiver Form vorkommen, da im Hilfsverb *volna* eigentlich auch das Moduszeichen erscheint. Diese Verbformen folgen jedoch einer analytischen Struktur:

(Verbalpräfix)	Stamm	(Derivativsuffix)	Tempuszeichen	Personalsuffix	Hilfsverbstamm	Moduszeichen
(<i>meg-</i>)	-néz-	(<i>-egyet-</i>)	<i>-t-</i>	<i>-em</i>	<i>vol-</i>	<i>-na</i>

ich hätte es (länger) angeschaut

Ezt a részt egy külön fejezetben a szóalkotás szabályainak igazán tüzetes leírása követi: ennek során különösen nagy figyelmet szenteltem a produktív képzőknek és használatuk szabályainak, de részletesen bemutatom az összetétellel való szóalkotás szabályait is.

A hatodik fejezet a magyar nyelv legfontosabb szintaktikai szabályait tárja az olvasó elé. Mivel azonban közülük jó néhányat már a morfológiai fejezetekben érintettem, ezt a fejezetet – amelyben a hanglejtés és a szórend kérdéseit is tárgyalom – sikerült viszonylag szűkebb keretek közé szorítanom. A kötetet az alkalmazott rövidítések jegyzéke, részletes tárgymutató és irodalomjegyzék zárja.

4. Ami a használt nyelvtani terminológiát illeti, igyekeztem mindig a megfelelő latinos kifejezéseket (*Infinitiv, Partizip, Perfekt* stb.) alkalmazni, de ahol a német elnevezés a szokványosabb (*Laut, Wort* stb.), ott a felhasználók érdekében inkább ez utóbbiakat használtam. Előfordultak természetesen olyan esetek is, amelyekben a hagyományos magyar nyelvtanok olyan terminus technikusokat alkalmaznak, amelyek a németben egyáltalán nem ismeretesek: ilyenkor igyekeztem mindig az ezekhez legközelebb álló megfelelőt megtalálni. Ha ez sem volt lehetséges, akkor – magyarázó megjegyzésekkel – lefordítottam a magyar elnevezést németre (pl. *birtokos személyjel = paradigmatisches Besitzerzeichen* stb.).

5. A szorosabb értelemben vett grammatikai leíráson túl nyelvtankönyvem tartalmaz még – természetesen korlátok közé szorítva – helyesírási tudnivalókat, sőt helyell-közzel nyelvhelyességi, illetve stilisztikai tudnivalókat is. Lássunk erre is egy példát (284-5. o.)!

Mit dem Suffix *-i* versehene geographische Bezeichnungen des Ungarischen werden kleingeschrieben, wenn sie aus einem Glied bestehen: *Balaton* → *balatoni*, *Budapest* → *budapesti*, *Frankfurt* → *frankfurti*, daher auch *Balatonalmádi* → *balatonalmádi*. Stehen sie aber aus mehreren Wörtern, ist die Bedeutung des vorderen Gliedes (der Glieder) entscheidend. So werden alle Glieder kleingeschrieben, wenn das vordere Glied kein Eigenname (also z. B. ein Adjektiv oder ein Gattungsname) ist:

<i>Fekete-tenger</i>	→	<i>fekete-tengeri</i>
<i>Közel-Kelet</i>	→	<i>közel-keleti</i>
<i>Magas-Tátra</i>	→	<i>magas-tátrai</i>
<i>Sólyom-sziget</i>	→	<i>sólyom-szigeti</i>

Ist aber das vordere Glied ein Eigenname, bleibt der Großbuchstabe erhalten:

<i>Duna-part</i>	→	<i>Duna-parti</i>
<i>Bering-tenger</i>	→	<i>Bering-tengeri</i>
<i>Magellán-szoros</i>	→	<i>Magellán-szorososi</i>

Vagy (247-8):

c/ Oft weist das Präfix nur auf eine abstraktere , symbolische Richtung hin:	
<i>felment a vád alól</i>	[jmdn.] von der Anklage freisprechen
<i>leköszön az állásról</i>	von einer Stellung/einem Amt abdanken
<i>elígazodik</i>	sich auskennen, Bescheid wissen

Nach Meinung der Sprachpfleger sollte man den Gebrauch des Präfixes möglichst meiden, wenn das Verb auch ohne die perfektierenden Präfixe *le-*, *fel-*, *ki-* die entsprechende Bedeutungsnuance hat, z. B.

<i>értékel</i> wertet etwas [aus]	nicht: <i>kiértékel</i>
<i>egyszerűsít</i>	simplifiziert nicht: <i>leegyszerűsít</i>
<i>postáz</i> wegschicken	nicht: <i>kipostáz</i>
<i>rendez</i> in Ordnung bringen	nicht: <i>lerendez</i>

Trotzdem zeichnet sich im heutigen Ungarisch ein Trend ab, demnach die perfektivierende Bedeutung verstärkt, also auch durch das Präfix signalisiert wird.

6. Egyes esetekben még bizonyos apróbetűs nyelvtörténeti magyarázatok is helyet kaptak a munkában: mindig olyankor, ha ezáltal egyes bonyolult jelenségek, a szabálytól eltérő, rendhagyó formák a nyelvtörténeti háttér révén jól megvilágíthatók, érthetőbbé tehetőek, pl. (53. o.):

Aus den bisherigen ist es ersichtlich, dass für einen, der Ungarisch lernt, die Bestimmung der Qualität des stammtypischen Bindevokals eines Nomens mit konsonantischem Auslaut ein großes Problem ist. Es gibt aber etliche „Mankos“, um im voraus sagen zu können, ob dieser laut zu der Gruppe mit *e/ö/o* oder mit *e/a* gehört, obwohl man auch dazu gewisse linguistische Kenntnisse und ein gutes Sprachgefühl benötigt.

So kann man z. B. beobachten, dass alte Wörter, die noch aus der finnisch-ugrischen Zeit stammen und dem Grundwortschatz des Ungarischen angehören (also die vielleicht wichtigsten Begriffe darstellen), meistens zur Gruppe mit *-a/e-* gehören (*ház-a-k*, *kez-e-k*, *fej-e-k* usw.), Lehnwörter (besonders neuere, also in den letzten Jahrhunderten übernommene Lehnwörter) und Internationalismen jedoch meistens zur Gruppe mit *-e/ö/o-*: *király-o-k* ‘Könige’, *nomád-o-k* ‘Nomade [Pl.]’, *szimbólum-o-k* ‘Symbole’ usw.).

Auch alle Vor- und Nachnamen bilden den Akkusativ mit *-e/ö/o-* bzw. Null: *Bach-o-t*, *Balzac-ot*, *Koch-o-t* aber *Einstein-t*, *Kohl-t* usw.

Adjektive, die mit dem ungarischen Derivativsuffix *-s* bzw. *-ós/-ős*, *-ies/-ias*, *-séges/-ságos* usw. gebildet werden, ferner, die aus Fremdsprachen entlehnten Adjektive auf *-us*, *-is*, *-ns*, *-ív* und auch etliche weitere Einzelbeispiele haben vor den einschlägigen Suffixen *-e/ö/o-* als Bindevokal, wenn sie substantivisch gebraucht werden, jedoch die Bindevokale *-a/e-*, wenn sie adjektivische Bedeutung haben:

<i>vörös-ö-k</i>	die Roten	<i>vörös-e-k</i>	rot [Pl.]
<i>dilettáns-o-k</i>	Dilettanten	<i>dilettáns-a-k</i>	dilettant [Pl.]
<i>aktív-o-k</i>	die Aktiven	<i>aktív-a-k</i>	aktiv [Pl.]

7. Igyekeztem a könyvet az olvasók számára minél könnyebben használhatóvá tenni: ennek érdekében nagyon részletes és strukturált már a könyv elején levő tartalomjegyzék is, másrészt a szöveg szélén számokkal jelöltem meg különböző

problémaköröket, jelenségeket. Ezekre a számokra hivatkozom a tárgymutatóban, de a szövegen belül is számos olyan hivatkozást alkalmaztam, amelyek az adott témához csatlakozó további alpontokra utalnak, pl. (87. o.):

4.1.2.2.1. Die verbalen Endsuffixe (Personalsuffixe) – Die Konjugationsformen des Ungarischen

92

In allen Modus und Tempusformen gibt es im Ungarischen zweierlei Personalendungen: die der sog. **subjektiven** (unbestimmten, indeterminierten) und die der **objektiven** (bestimmten, determinierten) Konjugation.

Wie im Punkt 57 schon erwähnt, kommen manche intransitive Verben in stehenden Wendungen mit einem Objekt (Komplementiv) vor (z. B. *szörnyű halált hal* ‘er stirbt einen furchtbaren Tod’ – s. auch die Punkte 150, 373). Auch in solchen Fällen können *ik*-Verben nach der objektiven Konjugation suffigiert werden (*az igazak álmát alussza* ‘er schläft den Schlaf der Gerechten’. Es kann auch vorkommen, dass – wie andere intransitive Verben – auch *ik*-Verben durch Verbalpräfixe transitiven Charakter erhalten und deswegen objektiv konjugiert werden (*végigalussza az éjszakát* ‘er schläft die Nacht durch’, *vkinek vmi megfekszi a gyomrát* ‘etw. schlägt jm. auf den Magen’ usw.).

A számokon kívül előfordul még a lapszéleken néha még egy másik jel is: egy feltartott mutatóujjat formázó kis kéz (G): ez hívja fel a figyelmet arra, hogy az adott szövegrész olyan nyelvi jelenségeket mutat be, amelyek a két nyelvben nagy mértékben eltérőek, ezért a tanulás során a legnagyobb odafigyelést követelik, pl. (124. o.):

Untergruppen der Eigennamen:

a/ **Personennamen** sind individuelle Namen einzelner Menschen. Bei den Personennamen fällt dem Ausländer besonders die **Reihenfolge von Vor- und Nachnamen** auf, da sie genau **umgekehrt** ist, **als im Deutschen**: den deutschen Vornamen entsprechen im Ungarischen die Nachnamen, den deutschen Nachnamen aber die ungarischen Vornamen (*Petőfi Sándor* ‘Sándor [= Alexander] Petőfi’; *Bartók Béla* ‘Béla [= Adalbert] Bartók.’; *Kodály Zoltán* ‘Zoltán Kodály’; *Teller Ede* ‘Ede [= Eduard] Teller; auch bei Frauennamen: *Petőfi Sándorné Szendrey Júlia* ‘Frau Júlia Petőfi, geborene Szendrey’).

Der **Nachname** – der dem deutschen Vornamen entspricht – wird in kleinerem, vertraulicherem Kreis als Name einer Person benützt (*Károly, Anna*).

Eigentümlich ist auch, dass vor dem Bildungssuffix der Frauennamen traditionell der Vorname des Gatten erscheint (*Kovács István-né* ‘Frau von István Kovács’), so dass ein solcher zweigliedriger Name – außer dem Suffix *-né* – nur Angaben über den Gatten enthält.

Es sind auch weitere offizielle Formen möglich, so die Variante *Kovácsné Nagy Éva*, *Kovács Istvánné Nagy Éva*, manche Frauen tragen sogar nach der Heirat nur ihren eigenen Namen: *Nagy Éva* – vgl. noch Punkt 281. (Die wichtigsten Koseformen der

Personennamen werden auch im Abschnitt der Wortbildung (Punkt 279-80) erwähnt.)

Einst führten auch die Ungarn nur einen Namen (z. B. *Árpád, Előd, Tas* 'Namen einiger Stammesführern der landnehmenden Ungarn'). Der Familienname diene seiner Herkunft nach im zweiteiligen Namen als unterscheidendes Attribut des Nachnamens (*Kovács Pál* 'Pál [= Paul] Kovács [= Schmied]' « *Szabó Pál* 'Pál Szabó [= Schneider]' « *Debreceni Pál* 'Pál Debreceni [= aus Debrecen] usw.). Dieser Name wird aber seit langem vom Vater vererbt. Mitunter werden auch dreiteilige Namen geführt: das erste Glied kann ein sog. Rufname sein (*Négyökrű Kis József* 'Josef Négyökrű [= der mit den vier Ochsen] Kis), gegebenenfalls der zurückgebliebene adelige Vorname oder eine ähnliche unterscheidende Bildung (*Baróti Szabó Dávid; Csokonai Vitéz Mihály*).

8. Remélem, ebben a rövid ismertetésben sikerült nyelvtankönyvem legfőbb jellemzőit bemutatnom, még inkább azonban azt remélem, hogy ezzel végre tényleg eljut a híre azokhoz, akik a magyart mint idegen nyelvet oktatják. Örülnék, ha munkájuk során sokszor vennék a kezükbe, amikor egyes nyelvi kérdéseket hallgatóiknak magyarázni akarnak, de igazából akkor lennének elégedett, ha ilyenkor valóban minden vagy legalábbis szinte minden alkalommal meg is találnák a választ kérdéseikre. Remélem, hogy így lesz.

IRODALOM

- BENKÓ Loránd – IMRE Samu (szerk.) (1972): *The Hungarian Language*. Budapest.
 É. KISS Katalin – KIEFER Ferenc – SIPTÁR Péter (1998): *Új magyar nyelvtan*. Budapest.
 FORGÁCS Tamás (2001): *Ungarische Grammatik*. Wien.
 HALL, R. A. (1944): *Hungarian Grammar* (Language Monograph. No. 21.) Baltimore.
 JÁSZÓ Anna, ADAMIKNÉ (szerk.) (1995): *A magyar nyelv könyve*. 3. kiadás, Budapest.
 KERESZTES László (1999): *Praktische ungarische Grammatik*. Debrecen.
 KESZLER Borbála (szerk.) (2000): *Magyar Grammatika*. Budapest.
 KIEFER Ferenc (szerk.) (1992): *Strukturális magyar nyelvtan*. Budapest.
 LAVOTHA Ödön och Csilla (1973): *Ungersk grammatik*. Lund.
 LOTZ János (1939): *Das ungarische Sprachsystem*. Stockholm.
 MAJTINSZKAJA Klara (1955, 1959, 1960): *Vengerszkij jazük I-III*. Moszkva.
 SAUVAGEOT Aurelien (1951): *Esquisse de la langue hongroise*. Párizs.
 SZENT-IVÁNYI Béla (1964): *Der ungarische Sprachbau*. Berlin.
 TOMPA József (1968): *Ungarische Grammatik*. Budapest.
 TOMPA József (1972): *Kleine ungarische Grammatik*. Budapest.